

XVI. YÜZYIL İRAN ŞAİRLERİNDEN ADĀ'İ-Yİ ŞİRĀZİ'NİN SELĪM-NĀMESİ*

Yrd. Doç. Dr. ABDÜSSELAM BİLGEN

Bu yazımızda, Osmanlılar döneminde Anadolu'da yazılmış şeh-nâme tarzındaki manzum eserlerin tipik bir örneğini oluşturan, XVI. yüzyıl İran şairlerinden Adā'î-yi Şīrāzī'nin (öl.928/1521) Selīm-nâmesini bazı yönleri ile tanıtmaya çalışacağız. Yavuz Sultan Selim'in saltanatı döneminde İran'dan Anadolu'ya gelen Adā'î, bu padişah adına yazdığı adı geçen eserinde, bir taraftan padişaha son derece süslü ve zaman zaman da aşırı derecede abartılmış ifadelerle övgüde bulunurken, diğer taraftan da içinde yaşadığı çevre ve toplum hakkındaki gözlemlerine önemli bir yer vermiştir. Bu nedenle eser hem yazıldığı devrin siyasal olaylarına hem de toplumsal ve kültürel yapısına ışık tutacak niteliktedir.

Adā'î-yi Şīrāzī'nin Selīm-nâmesinin günümüze kadar, birisi şairin yaşadığı döneme yakın, diğeri ise oldukça yeni tarihli sayılabilecek iki yazma nüshası ulaşılmış olup her iki nüsha da İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nde bulunmaktadır¹.

XVI. yüzyıl başlarından itibaren Safevî hükümdarlarından bekledikleri ilgi ve yakınlığı göremeyen birçok İranlı şairin, Hindistan'daki bazı yerel yöneticilerin çağrısı üzerine bu ülkeye gitmeleriyle, Fars dili ve edebiyatı gelişimini İran dışında sürdürmeye başlamıştır. Yine aynı dönemlerde bu şairlerden bazıları da Anadolu'ya gelerek Osmanlı padişahlarının himayesine girmişlerdir. Osmanlı padişahlarının tarihini şeh-nâme tarzında kaleme alan bu şairler, tarihi ve edebi değerleri büyük birçok eserler meydana getirmişlerdir. Bu eserlerin birçoğunun günümüze kadar gerektiği şekilde bilimsel yayımlarının yapılamadığı, dolayısıyla bunların Türk kültür yaşamına yapabilecekleri katkıların son derece sınırlı kaldığı bilinen bir gerçektir.

* Sayın Hocam Prof.Dr.Meliha ANBARCIOĞLU'nun danışmanlığını yaptığı "Adā'î-yi Şīrāzī ve Selīm-nâmesi" konulu doktora tezimiz Kasım 1987 de Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'ne sunulmuştur.

¹ İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Farsça Yazmalar Kısmı FY 835 ve FY 51 numaralarda kayıtlı nüshalar.

İşte Adâ'i-yi Şîrâzî'nin Selîm-nâmesi de bu türdeki eserlerden birisi olup taşıdığı tarihi ve edebi öneme karşın maalesef bugüne kadar gerektiği gibi incelenip değerlendirilememiştir. Bunda bir ölçüde eserin Farsça olarak kaleme alınmış olmasının da etkili olduğunu sanıyoruz.

1984-1987 yılları arasında tarafımızdan doktora tezi olarak hazırlanan ve bu yazımızın da konusunu oluşturan çalışmada, Adâ'i-yi Şîrâzî'nin Selîm-nâmesinin şu ana kadar bulunabilen iki yazma nüshası karşılaştırılmak suretiyle edisyon kritiği yapılmış ve elde edilen metne dayanılarak eser Türkçeye çevrilmiştir. Ayrıca gerek şairin yaşamı gerekse eseri hakkında çeşitli kaynaklarda bulunan bilgiler derlenerek, bunlar arasındaki çelişkiler ve tutarsızlıklar düzeltilmeye, kuşkulu görülen bazı hususlar ise imkânlar ölçüsünde araştırılarak aydınlatılmaya çalışılmıştır. Bunlardan bazılarına bu yazımızda değineceğiz. Ancak daha önce, Osmanlı tarih yazarlığının önemli bir kolunu oluşturan Selîm-nâmeler konusuna kısaca değinmenin ve günümüzde bu alanda yapılan çalışmalardan söz etmenin yararlı olacağı kanısındayız.

Selîm-nâmeler genellikle Yavuz Sultan Selim'in Trabzon'daki valiliği zamanından (915/1509) başlayarak önce Gürcülerle, sonra da babası II. Bayezid, kardeşleri Ahmed ve Korkud ile olan saltanat mücadelelerini, sonunda tahta geçiş Safevîler ve Memlûklarla giriştiği savaşları konu edinen bağımsız eserlerdir. Özellikle Yavuz Sultan Selim devrinde yaşayan ve onunla birlikte seferlere katılan yazarların kaleme aldıkları Selîm-nâmeler, hem tarihi hem de edebi yönden bu devir olaylarının aydınlatılmasına katkıda bulunmaktadırlar².

İran edebiyatının ünlü destan şairi Firdevsî'nin "*Şâh-nâme*" adlı ölümsüz eseri, sonraları Anadolu Selçukluları ve Osmanlılar döneminde yaşayan birçok Türk şairine de esin kaynağı olmuş ve özellikle Fatih Sultan Mehmed döneminden başlayarak Osmanlı padişahları, saraylarında devrin ünlü tarihçilerini, kendi dönemlerindeki önemli olayları şeh-nâme tarzında yazmakla görevlendirmişlerdir. Böylece Osmanlı padişahları adına Türkçe, Farsça ve kısmen de Arapça şeh-nâme yazmak yaygın bir hale gelmiş ve "*Şehnâmecilik*" denilen edebi bir tür ortaya çıkmıştır³.

² M.C.Şehabeddin Tekindağ, Selîm-nâmeler, Tarih Enstitüsü Dergisi, sayı:1, İstanbul, 1970, s.197.

³ Meliha Anbarcıoğlu, Şâh-nâme-i Firdevsî ve Edebiyat-ı Türk, D.T.C.F. Doğu Dilleri ve Edebiyatları Araştırmaları Dergisi, C.II, sayı:4, Ankara, 1981, s.1.

Bir kısmı da düzyazı olarak kaleme alınan bu türdeki eserler genellikle, adına yazıldığı padişahı övme amacına yönelik olmakla birlikte, sözkonusu padişahın hüküm sürdüğü dönemin önemli olaylarına da yer verdikleri için, tarihi birer belge olma özelliğine de sahiptirler. Sözkonusu eserler, sahip oldukları zengin edebi malzeme açısından da edebiyat tarihi araştırmalarının bellibaşlı kaynakları arasında yer almaktadırlar.

Selîm-nâmeler üzerinde şimdiye kadar yapılan araştırmaları gözden geçirdiğimizde, bu alanda gerek Türk gerekse Avrupalı bazı bilim adamlarının değerli birtakım bilimsel çalışmalarının bulunduğu dikkatimizi çekmektedir. Ancak bu tür eserlerin büyük bir çoğunluğunun, sağlam yazma nüshalara dayanarak yayımlanmamış olması hâlâ bu alandaki en önemli eksiklik olarak göze çarpmaktadır. Yapılan çalışmalar genellikle bibliyografik birtakım bilgileri derlemekten öteye gidememiş ya da bu tür eserler, yalnızca içerdikleri tarihi bilgilerin önemi oranında araştırma konusu yapılmıştır. Sözkonusu eserlerin önemli bir kısmının, Türk tarihinin belli bir dönemine ışık tutan değerli birer belge oldukları ortaya konmuştur. Ancak bunların aynı zamanda hem yazıldıkları devrin dil ve üslup özelliklerini, edebi zevkini ve sanat anlayışını, hem de o devirde geçerli olan gelenek ve görenekleri, yaşam felsefesini, çeşitli inançları ve değer yargılarını yansıtan zengin bir malzemeye sahip oldukları da unutulmamalıdır. Bu bakımdan bu tür eserlerin tek tek ele alınarak gerek siyasal tarih ve toplumsal gelişmeler açısından incelenmesinin gerekse dil, edebiyat ve sanat değeri bakımından değerlendirilmesinin, kültür tarihimizin ayrıntılı bir şekilde ortaya konulmasında büyük yararlar sağlayacağına inanıyoruz.

Selîm-nâmeler konusuna ilk olarak tarihçi Hammer, "Osmanlı İmparatorluğu Tarihi"⁴ adlı ünlü eserinde yer vermiştir. Osmanlı tarihini kuruluşundan Kaynarca antlaşmasına kadar (1299-1774) devreler halinde ele alan yazar, Osmanlı tarih yazarları ile ilgili bölümde, Yavuz Sultan Selim, Kanuni Sultan Süleyman ve II.Selim dönemlerinde yazılan bellibaşlı Selîm-nâmelerden söz etmiş ve birçok tarihi olayı naklederken, bunların verdiği bilgileri esas almıştır.

Daha sonra ünlü Alman Türkologu Franz Babinger, 1927'de yayınladığı "Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri"⁵ adlı biyografik eserinde, bu konuyu daha etraflı bir şekilde ele almıştır. Batı Avrupa koleksiyonlarında bulunan yazmaların basılmış kataloglarının yanısıra İstanbul, Kahire ve

⁴ Geschichte des Osmanischen Reiches, I.bs., 10 cilt, Peşte, 1827-1835.

⁵ Die Geschichtsschreiber der Osmanen und Ihre Werke, Leipzig, 1927.

Hindistan'daki bazı kütüphanelerin basma kataloglarından da yararlanan Babinger, eserinde, Osmanlı tarihi ile ilgili eser yazan 376 kişinin hal tercümelerini verirken bu arada bellibaşlı Selim-nâme yazarlarından da söz etmiş ve eserlerinin yazma nüshalarının bulunduğu yerleri göstermiştir.

1931-1932 yıllarında, İstanbul kütüphanelerindeki Osmanlı tarihi ile ilgili Farsça elyazmaları üzerinde bir araştırma yapan Felix Tauer, bilinen bazı eserlerin yeni yazma nüshalarının yanısıra, tesbit ettiği bazı yeni eserleri de bilim dünyasına tanıtmıştır. Bunlar arasında Yavuz Sultan Selim adına yazılmış bazı manzum ve mensur Selim-nâmeler de bulunmaktadır⁶.

Selim-nâmeler konusunda Türkiye'de yapılan bellibaşlı araştırmalar arasında da Prof.Dr.Ahmed Ateş, Agâh Sırrı Levend ve Prof.Dr.Şehabeddin Tekindağ'ın çalışmaları örnek olarak gösterilebilir.

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'ndeki öğrenciliği sırasında "Selim-nâmeler" adlı bir bitirme tezi hazırlayan Ahmed Ateş, bu eserinin önsözünde, çalışmasını daha çok İstanbul kütüphanelerindeki Selim-nâmelerin, Yavuz Sultan Selim'in hayatı ve zamanından söz eden ve bağımsız sayılabilecek eserler üzerinde yoğunlaştırdığını belirtmektedir⁷.

Agâh Sırrı Levend, 1956 yılında Türk Tarih Kurumu tarafından yayınlanan "Gazavât-nâmeler ve Miḥâloḡlu 'Alī Bey'in Gazavât-nâmesi" adlı eserinde, bellibaşlı katalogları taramak ve o güne kadar yapılan çalışmalarını değerlendirmek suretiyle Osmanlı tarihi ile ilgili olan ve daha çok savaşları konu edinen eserleri, yazma nüshalarının bulunduğu yerlerle birlikte tanıtmıştır. Bu eserler arasında Selim-nâmeler de önemli bir yer tutmaktadır (s.22-39).

İstanbul Üniversitesi Tarih Bölümü profesörlerinden Şehabeddin Tekindağ da "Selim-nâmeler" başlıklı bir makalesinde, Selim-nâmelerin ortak yönleri üzerinde durarak bu türde eser veren bellibaşlı Osmanlı tarihçilerinden söz etmiştir. Tekindağ adı geçen makalesinde, aralarında İdris-i Bitlisî, onun oğlu Abū'l-Fazl Muḡammed Efendi ve Adâ'î-yi Şirâzî gibi eserlerini Farsça olarak kaleme alan şairlerin de bulunduğu 16 Selim-

⁶ Les Manuscrits Persans Historiques des Bibliothèques de Stamboul, Archiv Orientali, Vol.IV, Prag, 1932.

⁷ Ahmed Ateş'in 1937-1938 öğretim yılında hazırlamış olduğu bu bitirme tezi, İstanbul'da Türkiyat Enstitüsü Kütüphanesi "Tr.31" numarada kayıtlı bulunmaktadır.

nâme yazarının hal tercümeleri ve eserlerinin kapsamı hakkında oldukça ayrıntılı bilgi vermiştir. Bunlar arasında, Adâ'î-yi Şîrâzî'nin Selîm-nâmesine de geniş bir yer ayıran Tekindağ, bu eserde, özellikle Yavuz Sultan Selim'in İran seferine ilişkin ilginç bilgiler bulunduğunu belirterek, Osmanlı tarihi için önemli bir kaynak olduğunu vurgulamaktadır⁸.

Bunların yanısıra, Prof. Dr. Ahmet Uğur'un bu alandaki çalışmalarından da kısaca söz etmemiz yerinde olacaktır. Prof.Dr. Ahmet Uğur, 1973 yılında İngiltere'de Edinburg Üniversitesi'nde hazırlamış olduğu doktora tezinde, bellibaşlı Selîm-nâmeler hakkında bilgi vermiş ve Kemâl Paşa-zâde'nin Tavârih-i Al-i 'Osmân adlı Osmanlı tarihinin VIII. ve IX. defterlerinin edisyon kritiğini yapmıştır⁹. Prof. Uğur'un ayrıca çeşitli dergilerde, Türkçe bellibaşlı Selîm-nâmeleri tanıtıcı nitelikteki makaleleri de yayınlanmıştır.

Son olarak, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğretim üyelerinden Prof.Dr.Hüseyin Yurdaydın'ın denetiminde Abdullah Abacı adındaki İranlı bir öğrencinin hazırladığı "Farsça Selîm-nâmeler" konulu doktora tezine değinmek istiyoruz. Abdullah Abacı 1974 yılında tamamladığı adı geçen tezinde, aralarında Adâ'î-yi Şîrâzî'nin Selîm-nâmesinin de bulunduğu 6 Selîm-nâme hakkında bilgi vermiş ve bunlardan yazarı belli olmayan birisini esas alarak konu ve muhteva bakımından diğerleriyle karşılaştırmıştır. Ancak Abacı, Adâ'î'nin Selîm-nâmesinin İstanbul Üniversitesi'nde bulunan ve bizim çalışmamızda esas aldığımız iki nüshasını, yazarları farklı iki ayrı eser gibi değerlendirerek açıkça yanılığa düşmüştür¹⁰.

Adâ'î-yi Şîrâzî'nin Selîm-nâmesi hakkında ayrıntılı bilgi verip onu çeşitli yönleriyle tanıtmadan önce, bellibaşlı Selîm-nâme yazarlarının adlarını ve bunların eserlerini hangi dilde kaleme aldıklarını belirtmeyi gerekli görüyoruz. Buna göre Yavuz Sultan Selim dönemindeki olayları şiir ya da düzyazı şeklinde yazan ünlü Selîm-nâme yazarlarını şöylece sıralayabiliriz:

- 1 — Kılıççı İbrâhim'in oğlu İshâk Çelebi (Türkçe).
- 2 — Keşfi Mehmed Çelebi (Türkçe).
- 3 — Kemâl Paşa-zâde (İbn Kemâl) (Türkçe).

⁸ Tekindağ, a.g.m., s.222-23.

⁹ The Reign of Sultan Selim I in the Light of the Selîm-nâme Literature, Edinburgh, 1973, bkz. A.Ü.İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi, yer no: 18867.

¹⁰ bkz.A.Ü.İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi, yer no: 18863.

- 4 – Celâl-zâde Mustafa Çelebi (Türkçe).
- 5 – Muhyî Çelebi (Türkçe).
- 6 – Şükri-yi Bitlisi (Türkçe).
- 7 – Kalkandelenli Sucûdî Çelebi (Türkçe).
- 8 – Sa‘dî b. ‘Abd al-Muta‘âl (Türkçe).
- 9 – Şirî (Türkçe).
- 10 – Hoca Sa‘deddin (Türkçe).
- 11 – Yusuf Ağa (Türkçe).
- 12 – İdris-i Bitlisi (Farsça).
- 13 – Abû'l-Fazl Muḥammed Efendi (Farsça).
- 14 – ‘Abd al Kabîr b.Uvays b.Muḥammed Laṭîfî (Farsça).
- 15 – Fethullah ‘Ârif Çelebi (Farsça).
- 16 – ‘Alî b.Muḥammed al-Laḥmî (Arapça).
- 17 – al-Şayḥ al-Muḥaddis Cârullâh b.Fahd al-Makkî (Arapça).

ADÂ’Î-Yİ ŞİRÂZÎ’NİN SELİM-NÂMESİ

I – *Eserin Konusu ve Mahiyeti:*

Adâ’î-yî Şirâzî’nin Selim-nâme veya “*Şâh-nâme-i Selim Hânî*” adıyla bilinen bu eserinde, Yavuz Sultan Selim’in Trabzon’daki valiliği zamanından başlayarak, babasına ve kardeşlerine karşı giriştiği saltanat mücadelesinden, tahta geçerek Anadolu’da kızılbaşların önyak olduğu ayaklanmaları bastırmasından ve nihayet Safevîler ve Memlûklarla yaptığı savaşlardan ayrıntılı bir biçimde söz edilmektedir.

Şair eserine, bu türdeki eserlerin genel çerçevesine uygun olarak önce Tanrıya şükür ve övgüde bulunduğu münacat bölümü ile başlamaktadır. 46 beyitten ibaret olan bu bölümde Adâ’î, Tanrı’nın cömertliği sayesinde insana akli bağışladığını ve sözü anlama yeteneği verdiğini ifade etmekte, Tanrıyı övme hususundaki güçsüzlüğünü dile getirmektedir.

Münacat bölümünü Hz.Muhammed’in övgüsünün yapıldığı naat bölümü izlemektedir. Bu bölümde Peygamber’in meziyetlerinden ve mucizelerinden kısaca söz edildikten sonra mi‘râc olayının etraflı bir biçimde

anlatıldığı mi'râc-nâmeye geçilmektedir. Naat bölümü 12, mi'râc-nâme 98 beyitten ibarettir. Adâ'î mi'râc gecesinde Hz. Muhammed'in Tanrı'nın huzuruna çıkışını bütün aşamalarıyla ve ayrıntılı olarak anlatmış ve bu olay vesilesiyle Tanrı'dan şu şekilde bağışlanma ve şefaât dileğinde bulunmuştur:

بمسندنشینان صفت قبول ¹¹	خدایا بمعراج پاک رسول
بیخش و گنهشان میاور برو	که مشتی گنه کار بی آب رو
زنور شفاعت مکن بی نصیب	ادایی که آمد بکویت غریب

“Ey Tanrım, Peygamber'in temiz mi'râcı ve Kabul sıfatının tahtına oturanların hatırı için,
Bir avuç günahkârı ve haysiyetsizi bağışla;
Onların suçlarını yüzlerine vurma.
Senin huzuruna gelen kimsesiz Adâ'î'yi de,
Şefaât ışığından yoksun bırakma”.

Bunu izleyen bölümde Adâ'î, eserini adına yazmış olduğu Yavuz Sultan Selim'e son derece süslü ve abartılı sözlerle övgüde bulunmaktadır. Burada şair, Yavuz'u yedi iklim padişahı, güçlü, adaletli, cömert ve bağışlayıcı bir hükümdar olarak tasvir etmekte, kendisini ise onun karşısında güçsüz ve değersiz bir varlık olarak tanımlayıp şu şekilde ilgi ve merhame-te mazhar olmayı dilemektedir:

هم از ذره کمتر بدرگاه تو ¹²	تو خورشید و من ذره درراه تو
بر آیم چو ذره ز خاک سیاه	اگر یابم از مرحمت يك نگاه

“Sen güneşsin, bense senin yolunda bir zerreyim,
Senin huzurunda zerreden de değersiz bir şeyim.
Eğer acımandan dolayı senden bir ilgi görürsem,
Bir zerre gibi kara topraktan (göge) yükselirim.”

Daha sonra ise şairin eserini yazma nedenini açıkladığı 68 beyitlik sebeb-i te'lif kısmı gelmektedir. Bu bölümde Adâ'î kendi hal tercümesine ışık tutabilecek bazı önemli bilgiler vermektedir. Nitekim Şirâz'dan ayrılıp

¹¹ Adâ'î-yi Şirâzî, Selîm-nâme, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi FY 835 no.lu nüsha, vr.7b. Selîm-nâme'nin mevcut iki yazma nüshasından daha eski tarihli olan bu nüshaya yapılacak atıflar, bundan sonraki dipnotlarda kısaca “Selîm-nâme” şeklinde gösterilecektir.

¹² Selîm-nâme, vr.9b-10a.

uzun süren kara ve deniz yolculuğu sonucunda önce Hindistan'ın Dekkan bölgesine, oradan da Anadolu'ya gelişini şair ayrıntılı olarak bu bölümde açıklamaktadır. Aynı bölümde Adâ'î ayrıca İstanbul'dan da uzun uzadıya söz ederek, şehrin o devirdeki sosyal, ekonomik ve kültürel durumu ile halkın günlük yaşamına ilişkin enteresan bilgiler vermektedir. İstanbul'da önceleri kimseyi tanımadığı için yabancılık çektiğini ifade eden şair, bir süre sonra şansının yardımıyla, birisinin Kazvîn'li (Muhammed) olduğunu belirttiği iki bilginle tanıştığını, onların kendisini Kazasker Muhammed Efendi ile tanıştırdıklarını ve bunun sonucunda Yavuz Sultan Selim devrinin olaylarını yazmakla görevlendirildiğini söylemektedir. Sebeb-i te'lif kısmını Kazasker Muhammed Efendi'nin övgüsüyle sürdüren şair, bundan sonraki bölümde sırasıyla, söz ülkesinin sultanı olarak tanımladığı büyük şair Nizâmî-yi Gancavî'ye, ardından dört halifeye ve peygamberin yakınlarına övgüde bulunmuştur.

Adâ'î, Selîm-nâme'nin esasını teşkil eden bundan sonraki bölümlerde, Osmanlı tarihinin önemli bir dönüm noktası olan 918-926/1512-1520 yılları arasındaki tarihi olayları kronolojik olarak anlatmaktadır. Şairin Selîm-nâme'de etraflı bir şekilde ele alıp işlediği konuları şu şekilde özetlemek mümkündür:

Şair, II. Bayezid'in son zamanlarında Anadolu'da baş gösteren kızılbaş ayaklanmalarından söz ederek tarihi olayları anlatmaya başlamaktadır. Bu bölümde ayrıca II. Bayezid'in Ahmed, Korkud ve Selim adlarındaki oğullarından söz edilerek, her birinin bir bölgeyi kendi başına idare ettiği belirtilmiştir. Anadolu'da Şâhşulu yanlısı Tekelû ve Varsâk kavimlerinin başlattığı ayaklanmaları basturmak üzere II. Bayezid'in, Hadım Ali Paşa aracılığıyla Şehzade Ahmed'e mektup göndermesi, bu kavimlerle yapılan savaşta Hadım Ali Paşa'nın öldürülmesi olayları etraflı olarak anlatılmıştır. Şehzade Ahmed'in dağılan düşman ordusunu takip etmeyip geri dönmesinin yeniçeriler arasında hoş karşılanmadığını belirten Adâ'î, gerek Bayezid gerekse bazı devlet ileri gelenlerinin Ahmed'i tahta geçirmek istediklerini, ancak yeniçerilerin Yavuz'u desteklediklerini ifade etmektedir. Şehzade Ahmed ve Korkud'un tahtı ele geçirmek için İstanbul'a gelmelerini, bu sırada yeniçerilerin ve halkın "Yavuz'u isteriz" diye sokaklara dökülmesini ayrıntılı olarak açıklayan şair, sonunda II. Bayezid'in Yavuz'a mektup gönderip tahtını devretmek üzere kendisini İstanbul'a çağırmasından söz etmektedir.

Selîm-nâme, Yavuz Sultan Selim'in 918/1512 de tahta geçmesi, II. Bayezid'in İstanbul'dan ayrılıp doğum yeri olan Dimetoka'ya giderken yolda ölmesi gibi olayların anlatılmasıyla devam etmektedir.

Bundan sonraki bölümlerde, Yavuz Sultan Selim'in adaleti sayesinde memleketin iç işlerini yoluna koymasından, İran seferine çıkmak üzere din bilginlerinden fetva almasından, Safevî hükümdarı Şâh İsmâ'îl'e mektup yollayarak onu uyarmasından, karşılığında Şâh İsmâ'îl'in de Yavuz'a göndermiş olduğu hakaret dolu mektuplardan ayrıntılı olarak söz edilmiştir.

Daha sonra Adâ'î, Yavuz'un İran seferine çıkmak üzere Edirne'den İstanbul'a gelişi, oradan Anadolu'ya geçerek İran'a yönelişini anlatmakta ve Osmanlı ordusunun İran sınırına varıncaya kadar konakladığı yerleri belirtmektedir. Yine şairin ifadesine göre, Yavuz Erzincan'a vardığı sırada, Şâh İsmâ'îl'e gönderdiği elçilerin getirdikleri haber üzerine, savaşın Çaldıran ovasında yapılması kararlaştırılmıştır.

Adâ'î Çaldıran savaşı hakkında oldukça önemli bilgiler vermekte ve Osmanlı ordusunun savaş düzenini ayrıntılı olarak açıklamaktadır. Ordunun çeşitli bölüklerini idare eden komutanların isimlerini de belirten şair, bu savaşın kazanılmasında önemli rolü olan top arabalarının dizilişini şöyle tasvir etmektedir:

به پیرامن شاه فرخنده کیش   حصار عرابه کشیدند پیش¹³
تفکها عیان گشت از ضرب زن   چومار سیه بر گشاده دهن

“Dini kutlu yüce padişahın çevresine sanki,
Top arabalarından bir kale duvarı çekildi.
Kara yılanlar gibi ağızlarını açmış olan,
Zarbzen toplarının tüfekleri ortaya çıktı.”

Şair, Şâh İsmâ'îl'in ordularını Çaldıran'da yenilgiye uğratan Yavuz'un, savaş sonrasında Tebriz'e girmesini ve burada kaldığı bir hafta içerisinde Hıulafâ-i râşidîn adına hutbe okutmasını da şu şekilde dile getirmiştir:

چو بگذشت یکهفته و آدینه شد   ز شه صحن مسجد آئینه شد¹⁴
بفرمان سلطان گردون وقار   جهانگیر شد خطبه چاریار

“Bir hafta geçip de cuma günü gelince,
Padişah sayesinde caminin avlusu ayna gibi parladı.

¹³ Selim-nâme, vr.39b.

¹⁴ Selim-nâme, vr.43b.

Felek gibi yüce ve kutlu padişahın buyruğuyla,
Dört halife (adına okunan) hutbe dünyayı sardı.”

Bundan sonra Osmanlı ordusunun kışı geçirmek üzere Tebriz'den hareket ederek Amasya'ya gelmesinden, Kemah kalesinin ele geçirilmesinden, Dulkadiroğulları Beyliği'nin topraklarının Anadolu'ya katılmasından söz eden Adâ'î, Yavuz'un ikinci kez İran'a sefer yapma niyetini de dile getirmiştir.

Bunu izleyen bölümde ise Adâ'î, Yavuz Sultan Selim'in, Osmanlı ülkesi için büyük bir tehlike olarak gördüğü Mısır Memlûk Sultanı Kansu Gavri'ye elçi göndererek, ondan, yapacağı ikinci İran seferi için yardım istemesinden ve Kansu Gavri'nin bu teklifi kabul etmemesi üzerine Yavuz'un Mısır'a sefer yapma hazırlığına girişmesinden söz etmektedir. Yavuz ile Kansu Gavri'nin mektuplaşmalarının da yer aldığı bu bölümde, Osmanlı ve Memlûk ordularının Mercidabık ovasında yaptıkları savaş, bu savaşta Gavri'nin öldürülmesi ve yerine Tumanbay'ın geçmesi, daha sonra Ridâniye'de iki ordunun yeniden karşılaşması ve Memlûkların ikinci kez yenilerek bozguna uğramaları, Tumanbay'ın yakalanarak öldürülmesi gibi konular anlatılmaktadır. Söz konusu iki savaş da bütün aşamalarıyla ayrıntılı olarak tasvir edilmiş ve iki ordunun asker sayısı, savaş düzeni ve araç gereçleri hakkında kapsamlı bilgi verilmiştir. Ayrıca Yavuz'un Mısır seferi sırasında Ka'be'yi ve bazı İslâm bilginlerinin mezarlarını ziyaret etmesi, Muhyî al-Dîn-i 'Arabî'nin türbesini yeniden yaptırması gibi hususları da dile getiren Adâ'î, askerlerin ve komutanların ısrarı üzerine, padişahın ele geçirdiği kutsal emanetlerle birlikte İstanbul'a döndüğünü yazmaktadır.

Adâ'î'nin Selîm-nâmesi, Yavuz Sultan Selim'in ölümü, yerine Şehzade Kanuni'nin geçmesinin anlatılması ve şairin yeni padişaha şu şekilde dua etmesiyle sona ermektedir:

چو پرداخت شهزاده از سوگ شاه   سر تخت را کرد آرامگاه¹⁵
بقانون اجداد باعدل و داد   نشست و در معدلت برگشاد
همه سال بادا ز عدلش جهان   نوآئین و خرم چو باغ جنان

“Şehzade padişahın yasını tuttuktan sonra,
Tahtın üzerini kendisine mekân yaptı.
Atalarının kanununa göre adaletli bir şekilde,

¹⁵ Selîm-nâme, vr. 100a.

Tahta geçti ve adaletin kapısını açtı.
Dünya her zaman onun adaleti sayesinde,
Tıpkı cennet bahçesi gibi şen ve mutlu olsun”.

II — *Konu ve Muhteva bakımından Diğer Bazı Selīm-nāmelerle Karşılaştırılması ve Devrin Kaynakları Arasındaki Yeri:*

Yavuz Sultan Selim döneminin tarihi olaylarını konu edinen Selīm-nāmelerin, Osmanlı tarih yazarlığının önemli bir kolunu oluşturduğunu ve yazıldıkları dönemin tarihine ışık tutan değerli birer kaynak niteliğinde olduklarını daha önce de belirtmiştik. Değişik yazarlar ve şairler tarafından kaleme alınan bu eserler konu ve muhteva bakımından karşılaştırıldığında, bazı orijinal tarafları bulunmakla birlikte, genellikle Osmanlı tarihinin temel kaynaklarından yararlanılarak yazıldıkları anlaşılmaktadır.

Sonraki tarihçilerden birçoğunun başvuru kaynağı olarak kullandığı eserlerin başında, II.Bayezid ve Yavuz Sultan Selim dönemlerinin ünlü tarih yazarı İdris-i Bitlisi'nin “*Heşt Behişt*” adlı sekiz ciltlik Osmanlı tarihi gelmektedir. Bitlisi'nin II.Bayezid'in emri üzerine Farsça olarak kaleme aldığı bu görkemli eser, Bayezid de dahil olmak üzere sekiz Osmanlı padişahının dönemini içine almaktadır. Yazar ayrıca Yavuz'un emriyle *Heşt Behişt* tarzında bir de *Selīm-nāme* yazmış ve bu eser de bazı Selīm-nāme yazarları tarafından kaynak olarak kullanılmıştır.

Devrin önemli kaynaklarından birisi de yine II.Bayezid'in emriyle Kemāl Paşa-zāde (İbn Kemāl) tarafından yazılan “*Tavāriḫ-i Al-i 'Osmān*” adlı Osmanlı tarihidir. Bitlisi'nin yaptığı gibi her padişahın dönemine bir defter (cilt) ayıran yazar, bu büyük eserini Yavuz ve Kanuni devirlerinde de devam ettirerek 933/1527 tarihine kadar getirmiştir.

Genel olarak bu temel kaynakları esas alan birçok Selīm-nāme yazarının yanı sıra, Yavuz Sultan Selim ile birlikte seferlere katılıp olaylara bizzat tanık olan ve eserlerini gözlemlerine dayanarak kaleme alan bazı şair ve yazarlar da vardır.

Bilinen bellibaşlı Selīm-nāmeler arasında, Adā'î'nin eserinin tarihi yönden bir değerlendirmesini yapabilmek için, öncelikle bunların işledikleri benzer ve ortak konuların ve ayrıldıkları hususların tesbit edilmesi gerekmektedir.

Daha önce yazarlarını ve hangi dilde kaleme alındıklarını belirttiğimiz Selīm-nāmelerden bir bölümünün, bazı hususlar dışında, konu ve muhte-

va bakımından önemli ölçüde benzerlik gösteren yönlerini şu şekilde sıralayabiliriz:

İdris-i Bitlisî, Kemâl Paşa-zâde, Şükri-yi Bitlisî, Keşfi Mehmed Çelebi, Celâl-zâde Mustafa Çelebi, Sa'dî b. 'Abd al-Muta'al ve Adâ'î'nin Selim-nâmeleri, 917/1511 tarihinden itibaren gelişen siyasi olaylar, II. Bayezid'in son günleri ve şehzadeler arasındaki saltanat mücadelesinin anlatılmasıyla başlamaktadır. Bu eserlerde, Yavuz'un tahta geçmesinden ölümüne kadar (918-926/1512-1520) geçen olaylar, özellikle İran ve Mısır seferleri ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Yalnızca Bitlisî, eserini tamamlayamadan öldüğü için, Yavuz'un ölümünden söz edememiştir. Yine bu Selim-nâmelerden bazılarında yer alan Yavuz'un Gürcistan seferi ve babasıyla yaptığı Çorlu savaşı hakkında Adâ'î bilgi vermemektedir.

Bu Selim-nâmeler dışında, daha kısa bir dönemin olaylarını ele aldıkları için, diğerlerinden muhteva bakımından oldukça farklı görünen aşağıdaki eserler de bazı yönlerden orijinaldir:

1 – İshak Çelebi Selim-nâmesine, Osmanlı devletinin 915/1509 yılındaki iç durumunu ve İstanbul'u baştanbaşa yıkan ünlü zelzeleyi anlatarak başlamakta ve Yavuz Sultan Selim'in tahta geçmesine kadar gelişen siyasi olayları ele almaktadır. Bilinen Selim-nâmelerin en eskilerinden birisi olup birçok konuda sonradan yazılanlara örnek olmuştur. Eserde Şahkulu isyanı hakkında orijinal bilgiler mevcuttur.

2 – Sucûdî'nin Selim-nâmesi, İshak Çelebi'ninkinin devamı mahiyetinde olup onun bıraktığı yerden Mısır seferinin sonuna kadar gelmektedir. Olaylar hakkında verdiği bilgiler fazla ayrıntılı olmadığı gibi kimi zaman da eksik ve hatalıdır.

3 – 'Abd al-Kabîr b. Uvays (Kâdı-zâde), Yavuz Sultan Selim ile birlikte Mısır seferine katılmış ve kendi gözlemlerine dayanarak yazdığı Farsça Selim-nâmesinde Mısır seferini başından sonuna kadar ayrıntılı olarak anlatmıştır. Mısır'dan dönüşte Bikâ Emiri İbn Hanaş ve Harfûş'un öldürülmeleri hakkında verdiği bilgiler son derece orijinal olup diğer Selim-nâmelerle bağdaşmaktadır.

Bazı Selim-nâmelerin konu ve muhtevalarının benzer ve farklı yönlerine kısaca bu şekilde değindikten sonra, şimdi de Selim-nâmelerin hemen hemen hepsinde işlenen İran seferi konusunu ele alarak, bu konunun Adâ'î-yi Şîrâzî, İdris-i Bitlisî ve Kemâl Paşa-zâde'nin eserlerinde ne şekilde

anlatıldığını karşılaştırmalı olarak açıklamaya çalışacağız¹⁶. Böylece Adā'î'nin Selīm-nāmesi'nin, devrin bu iki temel kaynağından hangisiyle ne ölçüde bağdaştığı anlaşılabilir.

Her üç eserde de Őāh İsmā'îl'in Anadolu'daki Kızılbaşları tahrik edip onlara önyak olduğu ve memleketin huzurunu bozduğu vurgulanarak Yavuz'un bu tehlikeyi ortadan kaldırmak için İran'a bir sefer yapma hazırlığı içinde bulunduğu açıkça ifade edilmektedir.

Bundan sonra Yavuz'un, İran'a yapılacak sefer hususunda din bilginlerinden fetva alması ve sefere çıkmak üzere Edirne'den ayrılıp İstanbul'a gelmesi, Filçayırı denilen yerde karargâhını kurarak orduyu teftiş için birkaç gün burada kalması, oradan zaman kaybetmeden Karaman'a gelmesi ve sonra da Kayseri ve Sivas yoluyla ilerleyerek Erzincan'a ulaşması gibi olaylar, yine her üç eserde de oldukça benzer ifadelerle anlatılmıştır. Bu benzerlik, yol boyunca Yavuz ile Őāh İsmā'îl'in karşılıklı olarak birbirlerine gönderdikleri mektupların sayısı ve muhtevası bakımından da söz konusudur. Nitekim her üç yazar da Erzincan'a kadar ilerleyen Yavuz'un, Őāh İsmā'îl'in henüz ortaya çıkmaması üzerine gönderdiği mektubunda, Safevî hükümdarını korkaklıkla suçladığını belirtmişlerdir.

Savaşın Çaldıran ovasında yapılmasının kararlaştırılmasından sonra Osmanlı ordusunun ovaya girişi, savaş düzeninin gerektirdiği şekilde ovaya yerleşmesi, top arabalarının önüne dizilen yeniçeri askerlerinin âdeta demirden bir duvar meydana getirmeleri her üç eserde de ayrıntılı bir biçimde tasvir edilmiştir. Yine her üç yazar, Osmanlı ordusunun diğer askeri sınıflarından söz ederek, ordunun sağ kanadındaki kuvvetlere Anadolu Beylerbeyi Sinan Paşa'nın, sol kanadındaki kuvvetlere ise Rumeli Beylerbeyi Hasan Paşa'nın komuta ettiğini belirtmektedirler.

Savaşın cereyan tarzı, her iki tarafın verdiği kayıplar ve nihayet Osmanlı ordusunun top üstünlüğü karşısında dağılan Safevî ordusunun bozguna uğraması ve Őāh İsmā'îl'in savaş meydanını terkederek kaçması, savaşta elde edilen ganimetler, savaştan sonra Yavuz Sultan Selīm'in Tebriz'e girerek burada adına hutbe okutup sikke bastırması gibi hususlarda, özellikle Bitlisi ile Adā'î'nin verdiği bilgiler tamamen birbirine benzemektedir.

¹⁶ Bu karşılaştırmada, İdris-i Bitlisi'nin Selīm-nāmesi için, Topkapı Sarayı Revan Kütüphanesi 1540 ve E.H.1423 nolu yazmalardan, Kemāl Paşa-zāde'nin Tavārih-i Al-i 'Oş mĀn'ı için Prof.Dr.Ahmet Uğur'un doktora tezinde edisyon kritiğini yaptığı VIII. ve IX. defterlerden yararlandık.

Yine adı geçen üç eserde, Yavuz'un Tebriz'den ayrılıp kışı geçirmek ve yeniden sefer hazırlıklarına girişmek üzere ordusuyla Amasya'ya gelmesi, Kemah kalesinin fethedilmesi, Dulkadiroğulları Beyliği topraklarının Anadolu'ya katılması gibi konularda verilen bilgiler genellikle birbirine uymaktadır. Ancak İdris-i Bitlisi ve Kemâl Paşa-zâde çoğunlukla bu olayların tarihlerini kaydettikleri halde, Adâ'î'nin tarih vermeyişi dikkati çekmektedir.

Adâ'î'nin Selîm-nâmesinde geniş olarak yer verdiği İran seferi ve Çaldıran savaşını, İdris-i Bitlisi ve Kemâl Paşa-zâde'nin eserlerindeki bilgilerle karşılaştırdığımızda, Adâ'î'nin bu eserini yazarken özellikle çağdaşı olan İdris-i Bitlisi'nin Selîm-nâmesini kaynak olarak kullandığı ve birçok hususta onun verdiği bilgileri esas aldığı sonucuna vardık. Diğer bazı konularda yapılan karşılaştırmalar da aynı sonucu doğrulayıcı niteliktedir.

Adâ'î'nin, kaynak olarak İdris-i Bitlisi'den yararlanmış olması birçok bakımdan akla uygun gelmektedir. Her şeyden önce Bitlisi, Adâ'î'nin çağdaşıdır ve eserini Farsça olarak yazmıştır. Ayrıca Yavuz Sultan Selim ile birlikte İran seferine katıldığı için, eserinde anlattığı birçok olaya bizzat tanık olması ve olayları bir tarihçi gözüyle değerlendirmesi, Bitlisi'nin Selîm-nâmesinin hem kendi çağdaşları hem de sonraki tarih yazarları tarafından en çok başvurulan güvenilir bir kaynak eser olmasını sağlamıştır.

Adâ'î Selîm-nâmesinin muhtelif yerlerinde, bir tarihçinin eserinden yararlandığı izlenimini uyandıran bazı ifadeler kullanmaktadır. Bu ifadelerden, onun, ya doğrudan doğruya birinin eserini esas aldığını ya da birinden duyduklarını naklettiğini anlamak mümkündür. Şairin özellikle yeni bir konuyu anlatmaya başlarken kullandığı bu tarzdaki ifadelerinden birisi şu şekildedir:

چنین گوید آن مرد تاریخ گوی   که برد او زمینان تاریخ گوی¹⁷

“Tarih alanında topu başkalarından kapan tarih yazarı o adam şöyle söylemektedir”.

Bu ifadede kastedilen tarih yazarının İdris-i Bitlisi olması ihtimali oldukça kuvvetlidir. Nitekim eserinin sebeb-i te'lif kısmında Adâ'î, Yavuz döneminin tarihi olaylarını iki bilginin düzyazı olarak kaleme aldıklarını

¹⁷ Selîm-nâme, vr. 39a.

belirterek bunlardan birisinin adının İdrīs olduğunu şu sözlerle ifade etmiştir:

یکی همنشین سلاطین شده   مزین ازو دولت و دین شده¹⁸
جهانگیر گردیده تدریس ازو   شده نام ادریس تجنیس ازو

“Birisi sultanların sohbet arkadaşı olmuş,
Din ve devlet onunla süslenmiştir.
Öğretim onun aracılığıyla dünyayı kaplamış,
İdrīs'in adı onun sayesinde cinas olmuştur”.

İdrīs-i Bitlisī ve Adā'ī aynı dönemde yaşamış ve eserlerini aynı padişahın adına yazmışlardır. Ancak bu durum, Adā'ī'nin, İdrīs-i Bitlisī'den yararlanmadığı anlamına gelmez. Her ikisi de resmen birer eser yazmakla görevlendirildiklerine göre, Bitlisī bizzat görüp yaşadığı olayları Adā'ī'ye nakletmiş olabilir. Adā'ī'nin ayrıca, Bitlisī'nin *Hest Behišt* adlı Osmanlı tarihinin II.Bayezid dönemine ait sekizinci cildinden yararlanmış olması da muhtemeldir. Sonuç olarak, Adā'ī'nin Selīm-nâmesini yazarken, esas kaynak olarak İdrīs-i Bitlisī'den yararlandığına kesin gözüyle bakılabilir.

Adā'ī Selīm-nâmesinde Bitlisī'nin yanısıra mensur bir eser yazmış olan başka bir kişiden daha söz etmektedir. Şairin, adını “Şayḫ-i Kabīr” olarak belirttiği bu yazarın, Kâdı-zâde lakabıyla ün kazanan ve Farsça mensur bir Selīm-nâmesi bulunan ‘Abd al-Kabīr b. Uvays b. Muhammed Laṭifî olduğunu tahmin ediyoruz. Nitekim İdrīs-i Bitlisī de eserinin önsözünde, Yavuz Sultan Selim dönemindeki olayları manzum ve mensur olarak kaleme alan Selīm-nâme yazarlarından söz ederken, Adā'ī'nin yanısıra Kâdı-zâde'nin adını övgüyle anmaktadır¹⁹.

Yavuz Sultan Selim ile Mısır seferine katılan Kâdı-zâde (öl.930/1523) Selīm-nâmesini gözlemlerine dayanarak kaleme almıştır. Adā'ī bu yazardan şu şekilde söz etmiştir:

کلامش دل آسای برنا و پیر   بوصفش جهان خوانده شیخ کبیر²⁰

¹⁸ Selīm-nâme, vr.13a.

¹⁹ Selīm Şâh-nâme, Topkapı Sarayı Müzesi Küt., E.H.1423 nolu yazma, vr.21b.

²⁰ Selīm-nâme, vr.13a.

“Sözü genç ve yaşlı (herkesin) gönlünü ferahlatır,
Dünya onu Büyük Şeyh diye vasıflandırmıştır”.

Adâ’î’nin, bu şekilde adını belirtip övgüde bulunduğu Kâdı-zâde’nin Selîm-nâmesinden de Mısır seferi konusunda yararlanmış olduğu tahmin edilebilir.

Böylece Adâ’î-yi Şîrâzî’nin Selîm-nâmesinin, olayların tarihlerini belirtmemek gibi önemli bir eksikliğinin yanısıra, verdiği birçok değerli bilgiler bakımından devrin ana kaynaklarıyla bağdaştığını ve Osmanlı tarihi için önemli bir eser olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Ancak Adâ’î’nin Selîm-nâmesinin, sahip olduğu bu öneme ve değere paralel olarak gerektiği gibi yayılmadığı ve Yavuz Sultan Selim devrinin tarihi olayları için başvurulan diğer bazı Selîm-nâmeler kadar tanınmadığı da bir gerçektir. Selîm-nâme’nin mevcut nüshalarının az oluşu, onun fazla ilgi görmeyen sıradan bir eser olduğu ve bu yüzden çoğaltılmaya gerek görülmediği şeklinde yorumlanabilirse de eserin gerçek değeri konusunda, bu bilimsel bir ölçü sayılamaz. Nitekim paha biçilemeyen birçok değerli eserin günümüze ancak bir ya da birkaç yazma nüshası ulaşabilmiştir. İdrîs-i Bitlisî gibi ünlü bir tarihçinin, eserinin önsözünde Adâ’î’den ve Selîm-nâmesinden övgüyle söz etmiş olması, şair ve eserinin, kendi çağdaşları arasında ne denli takdir ve beğeni kazandığını göstermeye yetecek bir kanıttır.

III – *Selîm-nâme’nin Yazma Nüshaları ve Özellikleri:*

Adâ’î-yi Şîrâzî’nin Selîm-nâmesinin, şu ana kadar yaptığımız araştırmalar sonucunda tesbit ettiğimiz iki yazma nüshası bulunmaktadır. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi’nde bulunan ve eserin edisyon kritiğini hazırlarken A ve B olarak adlandırdığımız bu nüshaların tavsifleri ve özellikleri aşağıda gösterilmiştir:

A Nüshası :

İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi FY 835, sırtı bordo renginde meşin, üzeri siyah bez kaplı basit ciltli, ince ve sanatkârane bir ta’lîkle yazılmış olan bu nüsha 22x13,5 eb’adında olup 100 varaktır. Söz başları kırmızı, arası altın yaldızla doldurulmuş ince üç çizgiden ibaret cetvel içerisinde her sayfada 13 beyit bulunmaktadır. 1 b’de altın yaldızlı ve lacivert rengi hakim müzehhep bir başlık vardır. Kağıdı açık bej, ince ve aharlı olup üzerinde yer yer kurt yenikleri ve rutubet izleri görülmektedir. Yazma bir ara tamir görmüş ve tamir esnasında ciltlenirken bazı varakların sırası karışmıştır. Karışmış olan varaklar konunun seyrine göre ve B nüshasıyla

karşılaştırmak suretiyle tarafımızdan yeniden sıraya konmuştur. Bu nüsha H.957/M.1550 yılında Muzaffer 'Alî Şîrvânî adında bir müstensih tarafından istinsah edilmiş ve aynı yılın Şa'bân ayı sonlarında tamamlanmıştır.

Bu Nüshanın İmlâ Özellikleri :

1 - gâf-ı Farisi dediğimiz گ harfi ك şeklinde serkeşsiz olarak yazılmıştır.

2 - چ پ ژ harflerinden yalnızca ژ bugünkü imlâda olduğu gibi, geçtiği her yerde üç noktalı olarak yazılmıştır. چ harfi özellikle چنان - چنين - چون - چو gibi rabıt edatlarında tek noktalı, diğer kelimelerde üç noktalıdır. پ harfi de پيدا - پديد - پس gibi çok sık kullanılan kelimelerde tek nokta ile پيدا - پديد - بس şeklinde yazılmış, diğer kelimelerde genellikle üç noktalı olarak yazılmasına özen gösterilmiştir.

3 - س (sin) harfinin altına bazen üç nokta konulmuştur. Örneğin:
سپطان سليم gibi.

4 - Bazı yerlerde vezne ve kafiyeye uymayan kelimelerin üzerine ince bir hatla uygun olan başka bir kelime yazılmıştır.

5 - Kelime içindeki hemzeler her yerde ی ile yazılmıştır. Örneğin:
طائفه - طايفه - ملائک - ملائک - مسائل - مسائل gibi.

6 - Sonu ی ile biten veya sonunda mastar ya da nispet ya'sı bulunan kelimeler tamlamada muzaf durumunda bulduklarında, sondaki bu harflerinin üzerine hemze konulmuştur. Örneğin:

پادشاهی روم - بسيارگی خون - بی او

7 - Elif-i memdûda ile biten Arapça kelimelerden sonra hemze, hem kelime tek başına olduğunda hem de tamlamada muzaf durumunda bulunduğu zaman kullanılmıştır. Örneğin: شعراء - علماء دين gibi.

8 - Sonu ° ile biten kelimelerde ya-yı vahdet veya ya-yı muhatab yerine ° harfinin üzerine hemze konulmuştur. Örneğin:

هفته ای - هفته گفته ای - گفته

9 - Sonu ° ile biten Farsça kelimeler ها ile çoğul yapıldığında, bu ° harfleri kaldırılmaktadır. Örneğin پیمانها yerine پیمانها ، جامها yerine جامها gibi.

10 - دیگر kelimesi çoğunlukla دگر harfi düşürülerek دگر şeklinde yazılmaktadır.

B Nüshası :

İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi FY 51, sırtı bordo renginde meşin, üzeri kahverengi çizgili sarı desenli kağıt kaplı muahhar Avrupaî ciltli, sanatkârane bir ta'likle yazılmış olan bu nüsha 23x14 cm. eb'adında olup 151 varaktır. Söz başları kırmızı, her sayfada iki beyti çapraz olmak üzere 9 satır bulunmaktadır. Sayfalar mıstarlanmış fakat cetvel çekilmemiştir. Kağıdı krem renginde kalınca aharlı kağıttır. İç kapakta sonradan yazıldığı anlaşılan ve eserin adının, beyit sayısının ve müellifinin zikredildiği bir kayıt bulunmaktadır. Ayrıca 2a, 79a ve 151b'de kime ait olduğu anlaşılmayan vakıf mührü vardır. Ketebe kaydında müstensih adının bulunmadığı bu nüshanın istinsahı, H.1270/M.1853 yılı Rabî'el-âhîr ayının onbeşinci günü tamamlanmıştır.

Bu Nüshanın İmlâ Özellikleri :

1 - ج ز گ harflerinden yalnızca گ harfi ك şeklinde serkeşsiz olarak yazılmış olup diğerleri bugünkü imlâya uygun biçimde üç noktalı yazılmıştır.

2 - Kelime içerisindeki hemzeler her yerde ع ile yazılmıştır.

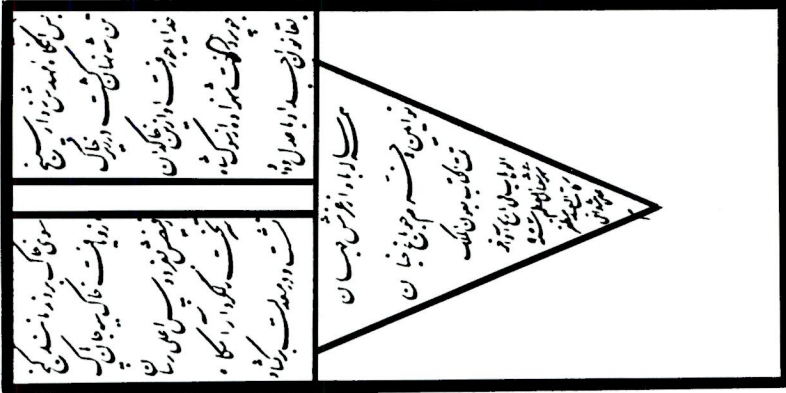
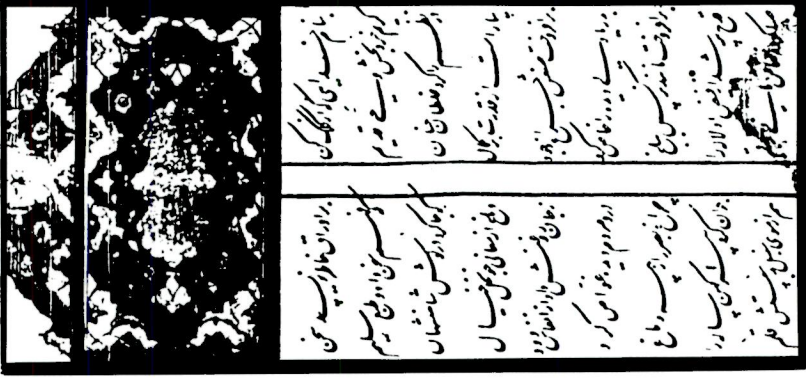
3 - Elif-i memdûda ile biten Arapça kelimelerin sonuna hemze konulmamıştır.

4 - Sonu ۰ ile biten kelimelerde ya-yı vahdet ve ya-yı muhatab yerine harfinin üzerine hemze konulmuştur.

5 - Sonu ۰ ile biten Farsça kelimeler ه ile çoğul yapıldığında, bu ۰ harfleri kaldırılmaktadır.

6 - Müstensih dalgınlığı sonucu bazen harflerin noktaları konmamış, kimi zaman bir kelimenin bir veya birkaç harfi hatta bazen bir kelimenin tamamı yazılmamıştır. Bazen de tam tersine aynı kelime ya da bir mısra-nın aynen tekrar edildiği görülmektedir.

Bu makalede bazı yönleri ile tanıtmaya çalıştığımız Adâ'i-yi Şîrâzi'nin Selîm-nâmesi, gerek Osmanlı Tarihinin belli bir dönemi hakkında verdiği bilgiler gerekse Anadolu'da Farsça olarak kaleme alınan destani türdeki mesnevîlerin güzel bir örneği olması bakımından bugüne kadar üzerinde pek fazla durulmamış önemli bir kaynaktır. Adâ'i'nin yaşamı ve edebi kişiliği ile Selîm-nâme'nin dil ve üslup özellikleri gibi bazı konuları bir başka yazımızda ele almaya çalışacağız.

Selim-nâme'nin A nüshasının ilk ve son sayfaları

سوی خاک بر زمین
از بوی خاک پیوستگان
سوی خاک محمدش از رخ
تن شه خاک شد دوزخ
ندیدیم زین خاک کرد
تغییر زین خاک کرد
سخت کرد ارکان
نشست در وحدت کرد
نوایم فرخیم با جان
تست الکتاب و یازدم
سحر برین افروزیم
انعام برین

عبدالله
بیلگین
تصانیف
مکتوبات

برادرق خاطر نویسن
بنام صدای کز لکت کن
کم خشم سن داد و مع - تم
کریم خرد بخش حق قدیم
نایابان الصفا و اراک
کفر شد سخن مع کوه برین
چو درود بار سنی بوش
بذل کرد کج سخن نابید
نقد